

OSA AVANTGARDNÍ PRAHY MAPA PRAHY Z ROKU 1938

Zpracováno na základě panelů výstavy Osa avantgardní Prahy, dostupné z: <http://www.ucl.cas.cz/cs/verejnosti-a-skolam/literatura-ke-stazeni>, úprava Marek Tramba. Pracovní listy č. 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 16 připravil Marek Tramba s využitím publikace Kateřiny a Karla Pioreckých Praha avantgardní: literární průvodce metropolí 1918-1938 (Praha: Academia 2014). Autorkou křížovky je Renáta Tymrová.

OSA AVANTGARDNÍ PRAHY

„Krása nového umění je z tohoto světa,“ psal v manifestu *Umění dnes a zítra* Karel Teige (Karel Teige: *Umění dnes a zítra*. In: *Revoluční sborník Devětsil*, 1922). Praha dvacátých let pro mladé umělce totiž nebyla „jen“ městem, ve kterém studovali a těžko sháněli zaměstnání, ale inspirativním prostorem, v němž intenzivně žili.

„Není třeba umění ze života a pro život, ale umění jako součást života,“ prohlásil Teige a jako úkol současného umění vytyčil „vytváření analogické krásy a vyzpívání závrtnými obrazy a netušenými rytmy básní VŠECKY KRÁSY SVĚTA“.

Mladí básníci, prozaici, divadelníci, hudebníci, malíři, sochaři a architekti chtěli město vnímat a sami konstruovat „magic-city poetismu“. Osou města se jim přirozeně stalo někdejší „české korzo“, po němž kráčela už předchozí generace – Národní třída s jejími kavárnami, nakladatelstvími a knihkupectvími.

BÁSEŇ: Zázračný pták, papoušek na motocyklu. Směšný, prohnaný a zázračný. Věc jako mýdlo, perleťový nůž či aeroplán.

Svébytný reálný objekt ve světě představ a jejich forem, neodvislý od světa jevů. Materiál, z něhož vyrůstá jeho poetická nadstavba.

NĚKTERÉ ZÁLIBY: Křiklavé barvy, kolotoč, obrázky světic v krajkách, harmonika, hráči z Jenofefy, lidé v zástěrách, planety, kořalka, venkov, pohádky a jejich asociace.

NĚKTERÉ ZÁLIBY: Pudr, výkladní skříně, parky, promenáda, orchestriony, kavárna, rozmar, kravaty, umělé květiny a jejich asociace.

Láska k Múze.

NOVÉ SMĚSI: Historie a bajky promísené s povídkami z music-hallu. Zázračné křížení.

Invence.

EMOCE: Maximum emocí za vteřinu. Ne popis. Souhrnná představa: Reflektor, jenž má účinek. Rána ve spánku, jenž vzbuzuje sen. Pochod jako ve snu. Od účinku k jednotlivostem. Světlý bod, jenž rozvířil hladinu.

Psychoanalytikové objeví patrně zase pravý smysl této poezie.

Vítězslav Nezval: *Papoušek na motocyklu* čili *O řemesle básnickém* (Host 3, 1923/24, červenec)

1 MALOSTRANSKÉ N. 5/28, MALÁ STRANA, PRAHA 1, MALOSTRANSKÁ KAVÁRNA

Dům U Kamenného stolu, pozdně barokní palác, v sobě od roku 1874 skrýval kavárnu, která se nejdříve jmenovala Café Radetzky (naproti stál pomník slavného rakouského vojevůdce českého původu J. V. Radeckého z Radče). Sousoší však bylo vnímáno jako jeden ze symbolů rakouského útlaku, a tak bylo odstraněno na počátku vzniku Československa a kavárna se přejmenovala na Malostranskou. Kavárna byla jedním z míst, kam zamířily kroky nejednoho umělce – od Jana Nerudy, přes Emu Destinnovou až např. po Jana Zrzavého. Při svých toulkách noční Prahou sem mnohdy zabloudili i mladí básníci snící o nové proletářské poezii.

HOST DO DOMU

Tvé vlastní srdce to bylo, co řeklo ti: Lazare, vstaň!
a já s tebou vyšel jsem z kamenné světnice.
Zaradovali jsme se oba velice,
když jsme našli nové a dovedné ruce na svém těle,
zemí jsme do nich uchopili převesele
a země byla těžká jako práce modrookých havířů
a země byla slavná jako rodinná kamna při večeri.

Dobová pohlednice - Malostranské náměstí, pomník Radeckého v pozadí a Café Radetzky

VAŠE FOTO

Na kamenném chodníku
poznáš svátek nejlépe.
I my jsme jej poznali a proto půjdeme
na pout' k svatému světu.
Však my už cestu docela dobře najdeme,
vždyť ne hvězda jediná,
ale hvězd tisíce
dobře nás povedou na všechny strany od bílého měsíce,
protože se na všech stranách narodila
pacholátka.

Na konci dědiny
rostou tiché květiny,
ale tu v předměstí
roste jen bída a neštěstí.
Pod obrazem umučené rodiny
petrolejová lampa věčně svítí.
S hladovými se chceme nasytiti —
zde je naše první zastavení.

Do prázdných talířků očí své k noclehu položíme,
z krve a ze sazí básničku vystavíme,
básničku jako velikonoční svíci,
bílou, svítící, potěšující,
o cestě k ráji.

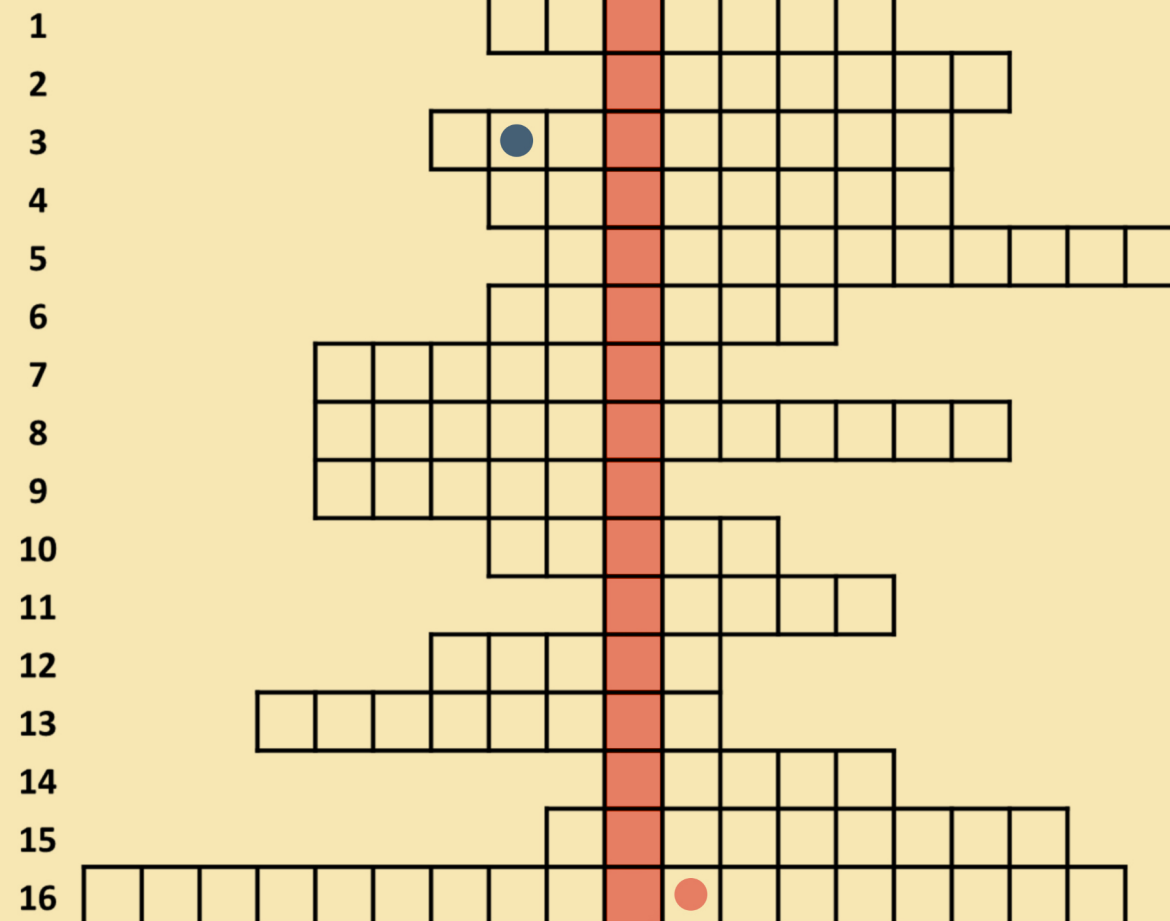
Lidé
lidem
dveře
otvírají.

Host do domu —
— a ještě někdo.

Jiří Wolker: Host do domu (1921)

18 KŘÍŽOVKA

Pravý smysl této poezie objeví teprve...

1. V Říčnické ulici na Malé Straně žili pod jednou střechou bratři...
2. Autor sbírky *Na vlnách TSF*
3. Bar v Myslíkově ulici, kde vznikl poetismus
4. Původní příjmení Jiřího Voskovce
5. Spisovatel, překladatel a především slavný karikaturista generace Devětsilu
6. Dodnes existující kavárna na Národní třídě poblíž Národního divadla
7. Jeden z prvních pražských kubistických domů
8. Umělecký směr, který zdůrazňuje podvědomí, sny, osvobození mysli...
9. Spoluzakladatel poetismu a vůdčí osobnost surrealismu, autor sb. *Básně noci*
10. Již zaniklá kavárna na Národní třídě, kde pracoval slavný číšník p. Patera
11. Zakládající člen Devětsilu, autor názvu, teoretik umění, výtvarný umělec
12. Most přes něhož kráčí lyrický subjekt v básnické skladbě *Edison*
13. Palác ve Vodičkově ulici, kde od r. 1929 působilo Osvobozené divadlo
14. Nakladatelství na Smíchově, kde měli avantgardní básníci Devětsilu své „domovské právo“
15. Nakladatelství Otokara Štorcha-Mariena, v mansardě nad ním byla zřízena výstavní síň, kde se pořádaly literární večery, pořádaly výstavy...
16. Avantgardní divadelní scéna založená roku 1925, jejímiž uměleckými vůdci byli J. Frejka, J. Honzl, E. F. Burian

„Vím, že od chvíle, kdy mně Jiří Wolker recitoval na nočním Malostranském náměstí svou báseň *Host do domu*, dostalo toto náměstí v mé mysli zvláštní ozvěnu, kterou by nikdy nemělo bez této příhody. A já vám to vypravuji, abych bezděčně nakazil i vaši obraznost tímto zážitkem.“

Vítězslav Nezval: Z mého života (1959)

17 BESEDNÍ 487/3, PRAHA 1, MALÁ STRANA, UMĚLECKÁ BESEDA, OSVOBOZENÉ DIVADLO

V roce 1926 byla dokončena novostavba Spolkového domu Umělecké besedy. Suterénní sál byl původně projektován jako koncertní síň, ale už od jeho otevření se tu hrálo divadlo.

Ve dvou sezónách zde hrálo Osvobozené divadlo Jindřicha Honzla i divadlo Dada Jiřího Frejky.

19. dubna 1927 se tu uskutečnilo představení, které mělo být ojedinělé – pod hlavičkou československých absolventů dijonského lycea byla hrána *Vest Pocket Revue* Jiřího Voskovce a Jana Wericha.

Z Umělecké besedy na Malé Straně přicházejí kritikové na skok [do kavárny Slavie], aby si vypili černou kávu a zase se vrátili. O nové hře mluví tak i onak: Je to originální. Je to zpátečnické. Výborné. Diletantské. Zase jednou něco. Pouhé studentské ochotnictví. Akademie pro příbuzné. Ne nikoliv, má to světovou úroveň. To víte, studentská klaka dělá náladu. Významný kritik: Je to katastrofa. Žurnalistka Ma-Fa: Je to fenomenální, senzační dílo.

Karel Honzík: Ze života avantgardy (1963)

VAŠE FOTO

Besední 487/3, dnes divadlo Na Prádle

Voskovec a Werich jako Positiv a Negativ ve Smoking Revue

2 KARLŮV MOST, PRAHA 1, STARÉ MĚSTO

Mosty přes Vltavu nebyly pro mladé básníky pouze komunikační oblouky spojující dva odlehle břehy. Nejen díky apollinairovské inspiraci se most stal pro generaci Devětsilu zásadní metaforou. Důvody můžeme hledat i v jejich pražské každodennosti. Vítězslav Nezval po letech přiznával: „První, co jsem si zamiloval na [...] nočních potulkách Prahou, byl hukot Vltavy a světla, vrhající se z jejích mostů do temné tekoucí noci.“ (Vítězslav Nezval: Z mého života, 1959) Pro Nezvala se stal klíčovým most Legií či dnes už neexistující most směřující k Troji.

„[...] kdo neviděl, jak tyto sochy opouštějí v nočních hodinách za jistých, v kalendáři předem neoznačených dní své sebevražedné podstavce, aby se vmísily mezi noční pasanty, aby se rozhlédly po dvanácti pražských mostech (není je všechny odtud vidět), nikdy nebude rozumět mé poezii.“

Vítězslav Nezval: Pražský chodec (1938)

VAŠE FOTO

MOST

Na tomto mostě s kamennými chodci velbloudi táhnou, jak temena horských stád, někdy se tudy zabloudí, po této lávce a vlny tam dole, těm jsi už dávno mohl přivykat na kříži mostu ženy jsou do modra uplakány.

Jdeš sklíčen, poutníku, a temná bárka svítí, jen čas – a ty jí neuzříš. Shrbené mosty, překovaná těla, na tomto mostě jsi zapomněl svůj cíl, ta, která na tebe zapomněla v kajutě bárky vábí teskné dálky, půl života jsi promodlil, ostatní půli voda unese, tak zvolna, jako lásky polibek.

Na tomto mostě s kamennými chodci smrti se nedočkáš. Lucerny planou, zkamenělé svíčky modlí se tiše za dušičky, a ty sám duši svou jsi vlnám zanechal, až pod leknínem v dále opadanou, opadne s nimi bezděčný tvůj žal, tak zvolna, jako lásky polibek, tak jako hlas, jenž zpívá.

Vítězslav Nezval: Most (1922)

4. a 5. REPRISA!

3 1/2 hod. odpo.

VEST POCKET REVUE

8 hod. večer

3

NA PŘÍKOPĚ 388/1, PRAHA 1, STARÉ MĚSTO, KAVÁRNA EDISON

Příkopy tradičně přitahovaly kroky pražských Němců, kteří na někdejších „německém korze“ navštěvovali celou řadu vyhlášených podniků – kavárnu Continental, Loyd, Café Corso, Kasino či vyhlášené Lippertovo lahůdkářství. Na rohu ulice Na Můstku a třídy Na Příkopě v prvním patře domu, z něhož se otevíral výhled na celé Václavské náměstí, byla kavárna Edison. Na stěně, přímo pod místem, kde s oblibou sedával Franz Kafka, visel zarámovaný přípis Thomase Alvy Edisona, který věnoval při své návštěvě Prahy v roce 1911 kavárníku Juliu Turnovskému.

Edisonka nepatřila mezi kavárny, které by generace Devětsilu často navštěvovala. Mezi její návštěvníky patřili především pražští Němci (Werfel, Kafka...), ale také Ivan Olbracht, Ladislav Klíma a Olbrachtův redakční kolega z Rudého práva Antonín Macek. Fascinace osobností T. A. Edisona spojovala kavárníka Julia Turnovského (viz vzpomínka v rámečku) a Vítězslava Nezvala.

VÍTĚZSLAV NEZVAL: EDISON (UKÁZKA)

Naše životy se nikdy nevrací
umíráme v troskách iluminací
jako jepice a jako blesky hromů
už se vznášejí světla mezi listím stromů
už se chvěje v sněhu elektrický drát
už se blíží doba světlých promenád
už se budou hledat duše pod rentgenem
jako ichtyosaury pod neogenem
už se blíží k ránu zlatá rafije
už jsme svědky kinematografie
už nám budou zahánět vypínače
strašidelné stíny hazardního hráče
už se nesou výkřiky a tleskání
už se Edison svým hostům uklání
Už je zase duše smutná po slavnosti
už jste v pracovně a už tu není hostů
kolik vynálezců udělalo krach
hvězdy nevyšinuly se z věčných drah
pohleďte jak tisíc lidí klidně žije
ne to není práce ani energie
je to dobrodružství jako na moři
uzamýkají se v laboratoři
pohleďte jak tisíc lidí klidně žije
ne to není práce to je poezie
[...]

Tisíc jablek spadlo na nos zeměkoule
a jen Newton dovedl těžit ze své boule
tisíc lidí mělo epilepsii
a jen svatý Pavel uzřel hostii
tisíc hluchých lidí bloudí beze jména
a jen v jednom z nich jsme našli Beethovena
tisíc šilenců již táhlo zámořím
a jen Nero dovedl zapálit Řím
tisíc vynálezů jde k nám za sezónu
jenom jeden z nich však byl ten Edisonův

Edisona zajímalo, proč pražská kavárna nese zrovna jeho jméno. „Z žádného jiného důvodu než proto, že vás miluji a ctím už jen za zavedení žárovky,“ odpověděl mu Turnovský. „Zapalování plynových lamp bylo moc zdouhavé a taky už nehrozí nebezpečí výbuchu, a pak ten váš fonograf.“

Michal Mareš: Ze vzpomínek anarchisty, reportéra a válečného zločince (1999)

Kavárna Edison na Václavském náměstí

VAŠE FOTO

Edisonka byla slavná kavárna, místo k výměně názorů a čítárna s mnoha, přemnoha novinami a časopisy, k jejichž čtenářům patřil i Max Brod a Johannes Urzidil. Ale ne že by se tu jen mluvilo, diskutovalo a četlo, také se tu často a pilně pracovalo, byla to inspirující kavárna.

Franz Kafka například nebyl jen tichým horlivým čtenářem, který si stále něco vypisoval z časopisů, nýbrž pozoroval všechny příchozí i odcházející a často naslouchal hovorům, které vedl napůl hluchý Antonín Macek s přáteli a známými z literárních a novinářských kruhů.

Michal Mareš: Ze vzpomínek anarchisty, reportéra a válečného zločince (1999)

16

ŘÍČNÍ 532/11, PRAHA 1, MALÁ STRANA, BRATŘI ČAPKOVÉ

Dům v Říčnící ulici č. 11 koupil v roce 1907 MUDr. Antonín Čapek poté, co uzavřel svou východočeskou lékařskou praxi, prodal dům v Úpici a na popud své ženy se i se svými syny usadil v Praze. Josef Čapek tehdy studoval na uměleckoprůmyslové škole, teprve sedmnáctiletý Karel přešel z gymnázia v Brně, kde byla provdána jeho sestra Helena, do septimy Akademického gymnázia na Starém Městě. V roce 1916 rodiče pražský dům ponechali svým synům a odjeli do Trenčianských Teplic, kde MUDr. Čapek působil jako sezónní lázeňský lékař. Rodina v domě žila až do jara roku 1925, kdy se Josef s ženou a dcerou a Karel spolu s otcem přestěhovali do dvojdomu na Vinohradech.

Bratři Čapkové ve svém bytě v Říčnící ulici v roce 1922

„[...] šestioknový v každém z obou pater, s nejběžnější žlutou fasádou bez ozdob, s točnými schody, přilepenými ze dvora doleva až za domovní chodbu... Čapkův pokoj byl zařízený prajednoduchým rodinným nábytkem z minulého století. Místnost byla úzká, s jediným oknem do dvora, u něhož stál psací stůl. Nad ním a na protější straně visely figurální Josefovy obrazy.“

Otakar Štorch-Marien: Sladko je žít (1966)

VAŠE FOTO

Jos. Čapek:

Nová hra bratři Čapkové:
„A který pak z nás to vlastně zkalil?“

Bratři Čapkové:

Stvořitelé

A. Hoffmeister:

Karel Čapek jako vlastenec domácí

Josef Čapek: Tadydletoho pana Vachka, Alenko, jsem namaloval jen proto, aby tě chodil strašit, když budeš zlobit.

Michal Hoffmeister:

Karel Čapek: copijete Honzu a T. G. Masaryka

Jestliže měli avantgardní básníci z Devětsilu v některém nakladatelství „domovské právo“, tak to byl Odeon, založený Janem Fromkem v roce 1925, jež od roku 1927 sídlilo ve Vítězné ulici. Ediční program nakladatelství vznikl v pražských kavárnách při schůzkách neformální ediční rady, kterou tvořili Jindřich Honzl, Eduard Kohout, Vítězslav Nezval, Karel Teige, Toyen, Vladislav Vančura a další. Hlavní slovo při profilování Fromkova nakladatelství měl Karel Teige, jemuž nedalo velkou práci prosadit, aby Odeon vydával výhradně díla umělců z Devětsilu a jejich zahraničních vzorů. V Odeonu vyšla v překladu Jaroslava Seiferta ve výrazné Teigově grafické úpravě a s ilustracemi Josefa Šímy i ikonická hra Guillaumea Apollinaira Prsy Tiresiovy (1926). Autor ji označil novotvarem surrealistické drama. Hrdinka Tereza-Tiresius se rozhodne skoncovat se svou ženskou rolí a v touze po rovnoprávnosti se zbaví svých prsů.

Manžel: Milá Terezo již není potřeba
Abys byla jako štěnice plochá
Přinese z domu hrozen balonů a koš míčů
Je jich tu veliké množství

Tereza: Zbavili jsme se jich oba dva
Pokračujme

Manžel: To je pravda nekomplikujme věci
Pojďme si raději nadrobit do polévky

Tereza: Pustí balonky a hází míče do obecnstva
Odleťte ptáci mé slabosti
A spěšte živiti všechny děti
Repopulace

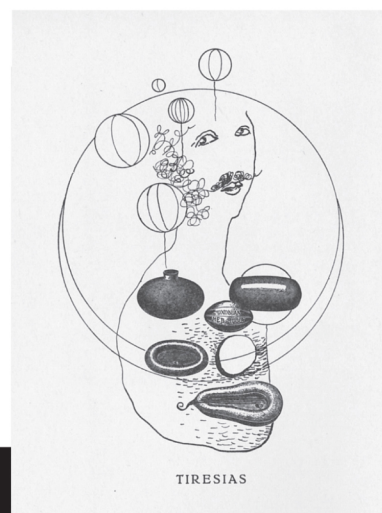
Guillaume Apollinaire: Prsy Tiresiovy (1926, přel. Jaroslav Seifert)

Jediná známá fotografie nakladatelství a knihkupectví Odeon

Titulní strana Seifertova překladu Apollinairových Prsů Tiresiových v Teigově typografické úpravě

Šímová ilustrace Apollinairových Prsů Tiresiových

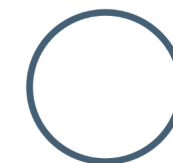

Frontispis prvního vydání Bieblovy sbírky S lodí jež dováží čaj a kávu v typografické úpravě Karla Teiga

Palác U Nováků ve Vodičkově ulici byl dalším místem, kde působilo OSVOBOZENÉ DIVADLO. Dvojice V & W hrála již v *Měšťanské besedě* na Malé Straně, druhým působištěm byl sál hotelu *Adria* na Václavském náměstí. Osvobozené divadlo zde působilo od roku 1929 a – s výjimkou sezóny 1935/1936 – hrálo zde až do svého zavření v roce 1938. Palác U Nováků byl tehdy novostavbou, která byla schopna v divadelním sále pohltit až 880 diváků! Divadlo bylo velmi moderně vybaveno a poskytovalo tak hercům a divákům plný komfort. Voskovec s Werichem zde postupně inscenovali své hry. Postupně upustili od hravě pojaté revue (*Fata morgana*, *Sever proti jihu*) a pod vlivem domácích i zahraničních událostí se začali věnovat sociální a politické satirě (*Caesar*, *Osel a stín*, *Kat a blázen*, *Hej rup!*, *Balada z hadrů*, *Rub a líc*).

OSEL A STÍN (obraz druhý, scéna čtvrtá)

Skočdopolis: Prrr! (Zastaví osla)
Nejezchlebos: Co je?
Skočdopolis: Teplo.
Nejezchlebos: To je.
Skočdopolis: Hic.
Nejezchlebos: Vedro.
Skočdopolis: Znoj.
Nejezchlebos: Taky. A proč se čumí?
Skočdopolis: Trh.
Nejezchlebos: Kde?
Skočdopolis: Tady.
Nejezchlebos: Kde jsou?
Skočdopolis: Kdo?
Nejezchlebos: Trhovci.
Skočdopolis: Pryč.
Nejezchlebos: Proč?
Skočdopolis: Víím já? Chtěli na trh, jsou na trhu. Vystupovat.
Nejezchlebos (sestupuje): To jsme zase píchli zadní kopyto?
Skočdopolis: Ty zavazadla dolů, né?
Nejezchlebos: Jo, dejte je dolů, totiž ne, nechte je tam, nebo jo, sundejte to. Já nevím.
Skočdopolis: Tak co? Zůstanou tady? Nebo jedeme dál, jedeme zpátky? Nebo mám si tam sednout já? Nebo mám jít pro pivo? Všecko snesu, jenom nerozhodného pasažéra ne.
Nejezchlebos: Pozor, muži. Ten tón, jo? Rozumíme, ten tón. Nic tak. Pozor!
Skočdopolis: Pozor, mám zapnout čekací taxu?
Nejezchlebos: Počkat, to je těžký. Když tady nikdo není.
Skočdopolis: Kouknou, tady to mají. (sejme zavazadla z osla) Já jedu na kšeft do Athén.
(zmáčkne praporeček na taxamtru) Dělá to osmnáct drachem padesát.
Nejezchlebos: No jo, počkejte. Vždyť sem jezdím za devět.
Skočdopolis: No a co zpáteční cesta?
Nejezchlebos: Dobře, devět a devět je osmnáct. A za co těch padesát?
Skočdopolis: To je ta objížďka v Thermopylách, jak válcovali.

VAŠE FOTO

Hra Osel a stín měla hvězdu, která si v popularitě nezdala se samotným Voskovcem s Werichem. [...] Byl jí hnědý oslík Bubi. Hrál v druhém obrazu sám sebe. Na zádech se mu uvelebil Nejezchlebos a Skočdopolis je oba přivedl na jeviště. V & W zakoupili osla na dobu trvání show a jeho bývalého majitele najali jako ošetřovatele. Oslík byl ubytován ve stáji na hlavní poště v Jindřišské ulici a každý večer před představením procházel se svým ošetřovatelem Václavským náměstím k divadlu. Měl dobré způsoby a hrál skvěle, jen občas zapomněl kontrolovat své tělesné funkce... Zmíněné problémy měl na jevišti vyřešit na objednávku vyhotovený pás cudnosti, který však způsobil nepředvídanou komplikaci, když se osel potřeboval vymočít právě během návštěvy ministra Beneše v divadle. [...] Po derniéře byl oslík darován pražské ZOO.

Schonberg M.: Osvobozené (1992)

5 NÁRODNÍ TŘÍDA, PRAHA 1, STARÉ MĚSTO / NOVÉ MĚSTO

Národní třída, jež před rokem 1918 nesla jméno posledního korunovaného krále Ferdinanda V., byla v jazykově a národnostně bipolární Praze centrem českého kulturního života. Vedle Národního divadla zde měly svá sídla česká nakladatelství a redakce časopisů (František Topič, František Borový, Lidové noviny). České korzo lemované kavárnami a restauracemi (Slavia, Národní kavárna, vinárna a lahůdkářství Paukert, Louvre, Moulin-Rouge, Metro, Union) se stalo místem náhodných i cílených setkání přátel a známých.

E. F. Burian mne vyzval ještě k jiné akci: chtěl, abychom společnou propagací docílili obnovení zaniklého korza na Národní třídě. Navrhoval, aby tam členové Devětsilu promenovali ve zvláštních barevných úborech. Měla to být ultramarínová saka, žluté kalhoty a červené vesty [...]. Zkrátka EFB chtěl vnést divadlo do ulice.

Karel Honzík: Ze života avantgardy (1963)

VAŠE FOTO

Vítězslav Nezval s Jaroslavem Ježkem na Národní třídě

Hudba ulice
Ulice.

Jděte po nábřeží.

Překvapení. Radosti ulice, krásného všedna v překvapivosti.
Nepůjdete slepí. Zpozorujete koš na papír a dítě. Pán v cylindru zatočí holí. Pes proběhne nohama. Pták. Siréna zapláče na automobilu. Koně. Domy zešíkají reflektory nebeského horizontu. Potkáte dláždění příkřejší než včera. A hlavně zvuky. Melodie mluvy. Frkačky, zvonce popelářů, elektrik, zaštekání, šum vody, smích, rány přibíjející minuty vašeho vnímání. Neskonalá rozkoš vnímajícího. Fascinující objevy okamžiku. Vše mizí. Pozorný chodec mine vás, kašlají. Obrátíte se. Ptáte se. Reklama. Obchod. [...]

Hudba ulice je umění samo o sobě. Nikým nepěstováno, nedirigováno a přece jsme kolektivně zúčastnění všichni. Jsme vnímající i tvůrci současně.

E. F. Burian: Polydynamika (1926)

14 MOST LEGIÍ

Most Legií se přirozeně stal spojnicí, jíž se noční chodci vraceli domů na Smíchov. Ať už to byli bratři Čapkové, kteří na počátku dvacátých let bydleli v Říční ulici, nebo mladí básníci Jiří Wolker, Zdeněk Kalista a Vítězslav Nezval ze smíchovské ulice Na Celné. Pro jejich obraznost, posílenou vínem či výjimečně absintem, se stával Most Legií stejně ikonickým jako pařížský most Mirabeau z básně nadevše uctívaného Guillaumea Apollinaira.

EDISON

Vracel jsem se domů přes most Legií
zpívaje si v duchu malou árii
píják světél nočních bárek na Vltavě
z hradčanského dómu bilo dvanáct právě
půlnoc smrti hvězda mého obzoru
v této vlahé noci z konce února

Bylo tu však něco těžkého co drtí
smutek stesk a úzkost z života i smrti

Skláněje se s mostu uviděl jsem stín
sebevrahův stín jenž padal do hlubin
bylo tu však něco těžkého co pláče
byl to stín a smutek hazardního hráče
řekl jsem mu probůh pane co jste zač
odvětil mi smutným hlasem nikdo hráč
bylo tu však něco smutného co mlčí
byl to stín jenž jako šibenice trčí
stín jenž padal z mostu vykřikl jsem ach!
ne vy nejste hráč! ne vy jste sebevrah

Vítězslav Nezval: Básně noci (1930, úryvek)

Dobová pohlednice mostu Legií

V dobách, kdy mne ještě Praha deprimovala a kdy jsem pro stesk po domově neodhalil ještě její krásy, byla světla pražských mostů, odrážející se ve vodě, prvním signálem magičnosti Prahy. Na procházkách po těchto mostech jsem přišel na myšlenku napsat velkou báseň o člověku, bez něhož by bezpochyby tvář měst byla jiná, chudší, o Edisonovi. Nebylo ovšem tak snadné najít konec, za který by se básník uchopil této myšlenky, nechal jsem ji tedy v sobě zrát a nespěchal jsem na její ztělesnění.

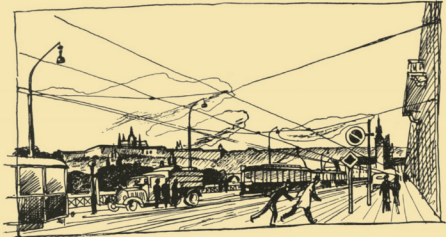
Vítězslav Nezval: Z mého života (1959)

VAŠE FOTO

Karel Honzík ve stati *Obyvatelné město (Přítomnost 15, 1938, s. 348–352)* navrhl veřejnou dopravu na nábreží svést do podzemního tunelu a stávající přetíženou ulici tak proměnit v pěší zónu. Celé nábreží by otevřel směrem k řece, sjednotil je dlážděním, na které mohly přerůst kavárny a restaurace svými letními terasami.

Smetanovo nábreží ve dvacátých letech

Honzíkův návrh architektonické úpravy Smetanova nábreží z roku 1938

Pamatují se, jak mi jednou v noci v parčíku na Františkově nábreží – tenkrát se nábreží mezi Národním divadlem a Karlovým mostem tak jmenovalo – kreslil větví do písku svůj plán velké terasy s vyhlídkou na Hradčany, něčeho, co nemělo ve světě obdoby.

Marie Prušáková Honzíková: *Když hoří obrazy (1989)*

VAŠE FOTO

VIDÍŠ TAKHLE VYPADÁ LÁSKA

A s mokrymi vlasy krácejíc utopená po Národní třídě
Našla si jiného hezčího a hodnějšího hochu
Budou žít spolu jako v ráji a nikdo nikdy druhému neublíží

Opustil jsem ji s lítostí
Když začala slevovat na jeho kráse i věrnosti
Abych se obdivoval patnáctiletému výrostkovi
Který se na smrt zamiloval do filmové herečky
Té krásné Lily Damity

Lily Damita zve ho na večeři
Mluví s ním
Směje se
A nijak ho neodmítá

Konstantin Biebl: *Nebe peklo ráj (1931)*

Lily Damita

V březnu 1927 se ze Žižkova do centra Prahy přestěhovala zavedená a ambiciózní nakladatelská firma Aventinum. Majitel Otakar Štorch-Marien si pronajal druhé patro barokního domu sídlícího v Purkyňově ulici. Do nižších podkrovních místností s okny do ulice umístil Štorch-Marien kanceláře, v místnostech levého nádvorního křídla pak zřídil výstavní síň – nazval ji Aventinská mansarda. Prostor Aventinské mansardy umožňoval konat výstavy (Jan Zrzavý, A. Hoffmeister, J. Šíma, J. Štýrský, Toyen aj.), dále sloužil také jako prodejna grafiky a čítárna časopisů, konaly se zde i literární večery.

Otakar Štorch-Marien

Navštivte Aventinskou Mansardu
nově otevřenou
Dra Ot. Štorcha-Mariena v Praze II., Purkyňova ul. 6 (Spojka Spálené a Vladislavovy ul.)

A. Hoffmeister: Je to jediný podnik tohoto druhu v Č. S. R.
Krásné a dobré knize
Modernímu výtvarnému dílu
Informaci o umělecké tvorbě
v týdenním časovém rozvrhu
kulturního člověka
Z bohatého sortimentu
si máte každý volně vybrati knihy, jest jej interesejí, ať již
vypadly v Aventinu či kdekoliv jinde
Knihní novinky
jsou pravidelně vykládány k volnému prohlédnutí
Bezplatná čítárna
uměleckých a literárních časopisů, jest máte každý bez zano-
vového omezení přistupiti
Monopolní prodejna
obrazů, kresb a plastik V. H. Brunnera, J. Čapka, K. Dořička,
E. Filly, V. Hofmana, A. Hoffmeistera, R. Kramlíčka,
F. Muzky, J. Šimy, V. Špály, J. Zrzavého
Nezapomí, aby návštěvník byl i kaporem. Chceme v Ave-
ntinské Mansardě vytvořiti příjemnou prostředí mezi
nejlepšími uměleckými projevy dočasně
KNIHY I OBRAZY
prodáváme důstojným lidem též na mírně splátky
Mimo nášou prodejnu pořádáme
pravidelně měsíční výstavy,
jest uvažuje na prosince 1927
JAN ZRZAVÝ
souborem svých nových kreseb
Vstup volný
Letos o vánočních můžete darovati i pro sebe koupiti
ORIGINALY
umělců, jejich díla se Vám dovolí odlati nedotupna cenou,
ať Váše umělecké citosti po nich toužili. Přivolejme Vám
originály tisků Výtvarnické Skupiny Aventinské Mansardy na
splátky třeba celoroční

A. Hoffmeister:

Mary A. Hoffmeister, V. Hofman, J. Čapka, J. Zrzavého, F. Muzky, V. H. Brun-
nera, J. Šimy, E. Filly, V. Špály, R. Kramlíčka a Ot. Štorch-Marien
A. Hoffmeister:

Dr. Ot. Štorch-Marien: Na všechny se dostane!

VAŠE FOTO

Reklamy nakladatelství Aventinum a výstavní síň Aventinská mansarda

Aventinská mansarda na dobové fotografii

Aventinum vydávalo velké množství významných českých autorů různých generací (Sova, Machar, Karásek ze Lvovic, bratři Čapkové, Langer, Weiner, Durych...), mezi nimi pak byla i skupina autorů tzv. meziválečné avantgardy (Nezval, Závada, Biebl, Hoffmeister, Teige, Vančura). Pro Štorch-Mariena pracovala i řada vynikajících výtvarníků této doby (Zrzavý, J. Čapek, Toyen, Štýrský...).

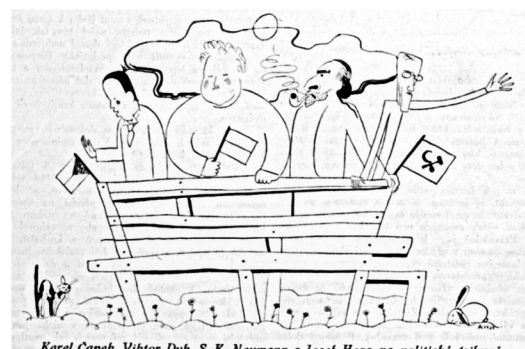

7 SPÁLENÁ 82/4, PRAHA 1, NOVÉ MĚSTO, DŮM DIAMANT, A. HOFFMEISTER

Nárožní obytný dům Diamant je jednou z prvních staveb českého kubismu. Dům byl postaven v letech 1912–1913 pravděpodobně podle návrhu Emila Králíčka. V roce 1913 požádal o kolaudaci pražský advokát Adolf Hoffmeister. Jeho syn, výtvarník a spisovatel Adolf Hoffmeister mladší strávil v tomto domě téměř celý svůj život. Hoffmeister ml. vystudoval práva a následně nastoupil do firmy svého otce, zároveň psal poezii a věnoval se výtvarnému umění. Byl skvělý kreslíř a karikaturista. Už od roku 1922 pracoval jako novinář a díky publicistice i rád a hodně cestoval.

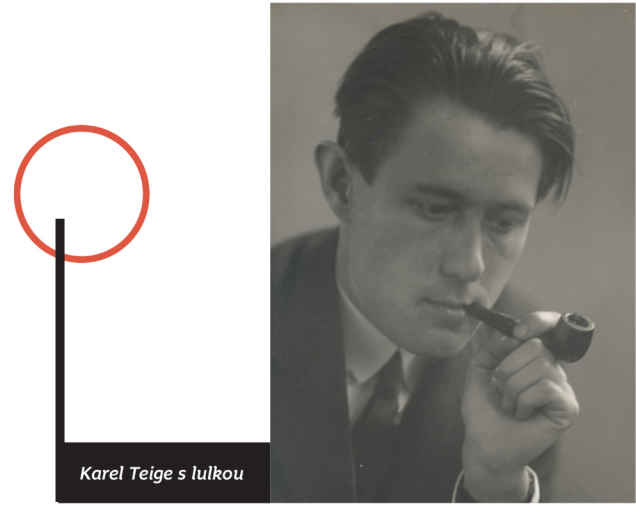
Hoffmeisterovy karikatury z Rozprav Aventina a Hoffmeister na karikatuře

Le Corbusier přijel do Prahy podruhé v roce 1929. Účastnil jsem se u Adolfa Hoffmeistera oběda na jeho počest, ale seděl jsem na druhém konci stolu. Po dobu jídla panovalo dosti tísňivé ticho, v němž se po straně šuškaloby česky. Zábrany prolomil konečně Vítězslav Nezval, který v té době sice neovládal francouzštinu, ale povstal, zdvihl sklenici vína a zvolal mohutným hlasem: „Le Corbusier – Poésie!“

Karel Honzík: Ze života avantgardy (1963)

12 NÁRODNÍ 1012/1, PRAHA 1, STARÉ MĚSTO, KAVÁRNA SLAVIA

Karel Teige s lulkou

Kavárna Slavia byla otevřena 10. srpna 1881, tři dny před požárem Národního divadla. Rázem se stala centrem českého společenského života, divadelním klubem i literárním salonem. Až při razantní rekonstrukci ve třicátých letech, kdy se kavárenský prostor otevřel a ze staré dobré Slávie se stala moderní kavárna, se obraz Viktora Olivy Piják absintu přesunul od kulečnickových stolů na místo, kde kavárně dominuje dodnes.

Už zas trhat ve snách bledé lilie
už zas jít do kavárny Slávie
už zas srkat každodenní černou kávu
už zas mít stesk a nachýlenou hlavu
už zas nespát už zas nemít záruky
už zas pálit vše co přijde do ruky
už zas slyšet tóny tlumeného pláče
už zas mít svůj stín stín hazardního hráče

Naše životy jsou jako noc a den
na shledanou hvězdy ptáci ústa žen
na shledanou smrti pod kvetoucím hlohem
na shledanou sbohem na shledanou sbohem
na shledanou dobrou noc a dobrý den
dobrou noc
sladký sen

Vítězslav Nezval: Básně noci (1929)

Jenom na kávu do kaváren nikdo nechodil.
Bývala pověstně mizerná. Ty dvě koruny za ni, to bývalo
v zimě vstupné do tepla a v létě do hustého kouře.

Jaroslav Seifert: Všecky krásy světa (1985)

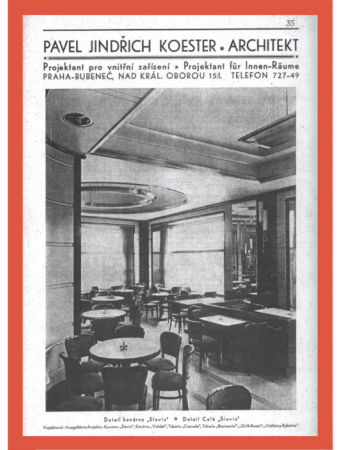
Ve třicátých letech byla Praha městem kaváren, tvrdívalo se v nadsázce, že by jimi bylo možné souvisle procházet podél hlavních ulic, kdyby se mezi nimi probouraly zdi.

Marie Prušáková Honzíková: Když hoří obrazy (1989)

SLÁVIE

Má kožená sedadla a září temně. Sem chodí dopoledne elegantní modláři a studenti, kteří nestudují. Oživuje odpoledne i večer. Je tu vzdušné počasí – mohlo by se říci, i když lidé plují v oblacích cigaretového dýmu. Teplé vlny zvolna tančí a zábavný hluk a hovor ustane nad hlavami skloněných šachistů. Ti sedávají obyčejně vzadu, v traktu s okny na Vltavu, mezi básníky houslového klíče. Sem také přicházejí občas hezké dámy s průvodci něžně oholenými. Tu zvedají šachisté hlavy a hrají naslepo. Jedenkrát sem přišla krásná madame, usedla a postavila na stůl vycpaného kivi. To je zajisté moudrý pták s laskavým zobákem a tichýma očima. Zdálo se, že kivi blouzní. Stál tu a hleděl na kavárenské hodiny. Ovšem zapomněl říci: ve Slávii jsou hodiny, kde malá ručička předbíhá velkou. Je to žertovný orloj. A kivi blouznil.

Vladimír Holan: Pražské kavárny (Gentleman 1925)

Interiér kavárny Slavia ve třicátých letech

V roce 1928 prodal nakladatel František Borový, první předseda KMENE - Klubu moderních nakladatelů, svou firmu koncernu Jaroslava Stránského, vydavatele Lidových novin. KMEN, srdužující avantgardní nakladatele, pořádal literární čtení i soutěže a vydával stejnojmenný časopis. V ředitelské kanceláři Borového v roce 1930 vystřídal Julius Firt. Jemu se podařilo z krachujícího nakladatelství Aventinum Otokara Štorcha-Mariena získat bratry Čapky a řadu dalších autorů - i Vítězslava Nezvala.

„Nezval zrozpačitěl. Začal mi vykládat, že nemá mnoho času, prostě se kroutil. [...] Bylo mi jasné, že se nechce setkat s Borovým. Ptal jsem se sám sebe, proč asi? Příčinu jsem objevil rychle: komunisté udělali po svém pátém sjezdu v roce 1929 proslulou první stranickou čistku, jíž padli za oběť i význační spisovatelé jako Neumann, Hora, Olbracht, Majerová - byli ze strany vyloučeni. S výjimkou Marie Majerové patřili ke kmenovým autorům firmy Borový a samozřejmě se dobře znali se starým pánem. Nezval, také člen komunistické strany, nepatřil mezi vyloučené. Jako mnohokrát v podobných situacích zůstal straně věrný.“

(Julius Firt: *Knihy a osudy*, 1991)

Bratři Čapkové s Vítězslavem Nezvalem na autogramiádě v SVU Myslibek v roce 1934

PRAHA S PRSTY DEŠTĚ

J. Fürthovi

Není to v ničem

V ničem co lze vyložit z krásy nebo ze slohu

Není to Prašná brána ani Staroměstské náměstí

ani Karlův most

Ani stará ani nová Praha

Není to v ničem co lze zbourat není to v ničem

co lze znovu postavit

Není to v tvých pověstech není to v tvé kráse Praho

že jsi jediná na světě a že se nezměníš ani

kdyby tě zbořili

Tvá poesie je složitá a já ji pozorně uhaduji

Jak uhadujeme myšlenky zbožňovaných žen

Nelze tě popsat nelze tě nakreslit nelze ti nastavit zrcadlo

Nepoznal bych tě tak ty sama bys se nepoznala

Není to v ničem

V ničem co lze říci mrštným jazykem co lze napsat

v průvodci

Vítězslav Nezval: *Praha s prsty deště* (1936)

„Tak jsme spolu chodili v teplých letních i chladných podzimních podvečerech, za sucha i za deště. Jednou jsem poslouchal jeho nadšené, vzrušené věty a poznamenal, že by nám měl pro Lidové noviny dát verše o Praze. Střechy byly mokré, dlažba se leskla, ze starých chrličů kapala voda. Docela nepoeticky jsem řekl, že by to mohla být třeba báseň Praha v dešti.“

Julius Firt: *Knihy a osudy* (1991)

VAŠE FOTO

České reálné gymnázium na Novém Městě pražském bylo založeno roku 1871 a v nové školní budově sídlilo od září 1894. Tzv. reálka byla na rozdíl od klasických gymnázií vyhrazena pouze chlapcům - ve výuce chyběla řečtina, ubylo latiny a místo toho se více učilo živým jazykům - především němčině a francouzštině.

Mezi studenty gymnázia bylo mnoho významných absolventů - členové tzv. Omladiny z devadesátých let 19. století, někteří z členů Maffie. Pro nás je důležité, že se Křemencárna stala „zárodečnou buňkou“ Devětsilu. V ročníku 1911/1912 nastoupili do primy C Karel Teige, Jiří Weil, Karel Vaněk; o pár tříd výše studoval Vladislav Vančura, o dvě třídy níž pak Adolf Hoffmeister, Jiří Wachsmann-Voskovec a Jan Werich. Podle Karla Teiga bylo nade vsí pochybnost, že právě jejich třída „byla se svými uměleckými kroužky nejživějším embryem a nejzřetelnější předzvěstí Devětsilu.“ (Sborník Masarykova státního reálného gymnázia, 1948)

Krása nového umění je z tohoto světa. Úkolem umění (jež ostatně už jeho některá odvětví víceméně přesně plní: kino zejména) je vytvářeti analogické krásy a vyzpívati závratnými obrazy a netušenými rytmy básní

VŠECKY
KRÁSY
SVĚTA

Karel Teige: *Umění dnes a zítra* in *Revoluční sborník Devětsil* (1922)

Karel Teige: *Myslivna*

První lásky se střídaly s prvními splíny a prvními krůčky v nebezpečné mladé politické hře. Scházivali jsem se - buňka z Křemencárny a z Devětsilu - u Vladislav Vančury. Blížila se první krize revoluce. Do školy jsem už chodil jen mechanicky. Vše se dělo mimo školu. Až jednou jsem dostal obsílku na policii. První v životě. To bylo ve dnech bojů o Lidový dům. Zjistili si mne v Dlážděné. Požádal jsem třídního latináře o dovolení odskočit si na policejní ředitelství. Řekl jsem mu, oč jde. Chvilí mlčel, pak zmačkal obsílku a řekl: Já to zařídím. To byla opravdická vysoká tradice Křemencárny.

Adolf Hoffmeister: *Bouda*, in *Sborník Masarykova státního reálného gymnázia* (1948)

Karel Teige: *Tanečnice*

VAŠE FOTO

V kterémsi knize o futurismu čteme, že si italští kluci v letech nejbouřlivějších futuristických manifestací, hráli místo na Indiány na futuristy. Nuže, my jsme si hráli na kubisty a futuristy.

Výstava převážně kubistická, učinila tento ismus populárním nejen mezi spolužactvem, nýbrž i v řadách profesorského sboru. Profesor Zeman mi říkal, když, vyvolán, dával jsem pramálo uspokojivé odpovědi na jeho otázky: to je kubistické, to nemohu potřebovat; nebo: Pošli to Picassovi do Španěl, a neříkej to mně! Jindy si nás dobíral: Teige, jsi se svou moderností za opicemi, četl jsem, že kubismus je už v Paříži překonán něčím divočejším!

Karel Teige: *Na Křemencárně, čili Příspěvek k embryologii jedné generace*, in *Sborník Masarykova státního reálného gymnázia* (1948)

9 NÁRODNÍ 342/29, PRAHA 1, STARÉ MĚSTO, KAVÁRNA UNION

Jedna z nejstarších pražských kaváren sídlila v prvním patře barokního domu, který patřil F. A. Braunerovi, známému pražskému právníkovi a politikovi. Číšník „pan Patera“ se stal nejslavnějším vrchním pražských kaváren. Byť se Unionka skládala z celé řady průchozích pokojů, měl výborný přehled. Stálí hosté tu měli „své“ stoly a okamžitě dostávali nejen občerstvení, ale současně i obvyklé čtivo. Kavárna nenávratně zanikla. Dům byl zbourán v roce 1949.

Vstupní portál kavárny Union

S gestem mladického sebevědomí a trochu pohrdavým úsměvem na rtech se objevil mladík dlouhých – zřejmě kdysi plavějších – vlasů: Jaroslav Seifert. Neměl valně zájem o nás nové: nehovořil s námi ani příliš, na nic se nevyptával. Byl mi trochu protivný při tomto prvním setkání.

Zdeněk Kalista: Po proudu života 1 (1997)

Národní kavárny Union - nároží ulic Národní a Na Perštýně

Volám Klub za starou Prahu, Památkový úřad, umělecké a literární korporace, Devětsil, všechny politické strany i různé slavné nebožtíky na pomoc: Unionka je ohrožena! Netvařte se, jako byste nevěděli, co Unionka znamená. Unionka je památka. Unionka je rezervace. Unionka je místo, kde – z piety nevyvětrán – tkví dech literárních a uměleckých generací.

Karel Čapek: Ohrožená památka (Lidové noviny 21. 1. 1923)

Jednou večer seděl V. H. Brunner ve své Unionce, když se ve dveřích objevil Charles Teige. „Človče, pospěš se,“ volal na něho V. H. Brunner, „vždyť je už sobota, hodina před půlnocí a vy jste ještě tenhle týden nevynalezl žádný nový směr!“

Anekdoty o Unionce (Kavárna Union, 1958)

vedete mne do kavárny unionky
opakuji svých pět set veršů z paměti
v jednom rohu sedí imre forbath usmívá se
šedivýma očima
a v druhém rohu podivná bytost ryba o které nevím
je-li to žena nebo krásný jinoch
za dva roky se bude jmenovat toyen
a modrooký přítel ve špičatém klobouku je
jaroslav seifert
Vítězslav Nezval: Vyzvání přátelům
(Sklenný havelok, 1932)

10 NÁRODNÍ 116/20, PRAHA, NOVÉ MĚSTO, KAVÁRNA LOUVRE

Jedna z největších pražských metropolitních kaváren s dvěma kulečnickovými sály byla otevřena v roce 1904. Brzy se podnik rozrostl ještě o vinný sklep, kterému se říkalo Katakomby, a plzeňskou restauraci Grand. V domě bylo i kino a noční bar. Hosty vítal černoch ve fraku – Kristian Ebenezer, „první barevný Čechoslovák“. V letech 1910–1912 se zde třikrát sešel výbor Volného sdružení výtvarných umělců Sursum, scházel se tu Pražský lingvistický kroužek. Své sídlo tu měl i Klub sólistů Národního divadla, jehož prostory si 15. února 1925 vypůjčili čeští spisovatelé a na jedenáctou dopolední svolali zakládající valnou hromadu české pobočky mezinárodního PEN-klubu, jehož předsedou byl zvolen Karel Čapek.

V kavárnách debatují o „orientacích“. V těchto debatách se historické rýmy snadno směšují s otázkami vojenské výzbroje. Jedni vybízí k Východu, přičemž rezoluce Kominterny se podávají jako citáty z Dostojevského, druzí se koketně obracejí k Západu. Ti ovšem také citují a je mi těžko zjistit, když naslouchám jejich rozmluv, či je to dílo. Společnosti národů? Guillauma Apollinaira? Či Paula Moranda? Ach, ti rafinovaní západníci, pro ně je celý svět literárním banketem Penklubu!

Ilja Erenburg: Spleen průměru (Rozpravy Aventina 1926/1927, č. 19/20, s. 213 a 215)

Interiéry kavárny Louvre po jejím otevření

INDIÁN

Před kinem Louvre, když se sšeří, opřený o zeď stojí Indián. V ruce má tomahavk, ve vlasech peří.

Za mořem krásná je země. Kdo ještě vzpomene si, či jsou ty plantáže, stepi a lesy?

Kolumbus objevil Ameriku a kapitalisté sílu rudých bojovníků. Z rodné půdy, kterou jim vzali, jen polní práce jim zbyla, z lesů jen sekera a pila. Zlato jim z rukou ryžovali.

Jaký je asi pohled pod clonící rukou do dále na ztracenou zemi, kde pasou se stáda buvolí?

V šest hodin na hlavním korze v Praze jdou dělníci z práce, ve tvářích vrásky a saze, šat prolul chudobou, však tušíš pod ním sílu, na ramenou nesou nástroje.

Jdou dělníci, otec vedle syna, jdou kolem hedvábí, zlata, kina.

V zvědavém půlkruhu stojí Indián.

Má hořký úsměv. Snad nevzhledne ani. Snad tiše jim řekne: Indiáni!

Konstantin Biebl: Věrný hlas (1924)

LOUVRE